

ทบทวน   กัมมัฏสกตปาปัญญา ฌานปัญญา วิปัสสนาปัญญา มรรคปัญญา
ผลปัญญา ปัจจเวกชนปัญญา

ทบทวน   ทานมยปัญญา ศีลมยปัญญา ภาวนามยปัญญา

เหตุให้ได้ปัญญา ๘ ประการ

การที่บุคคลจะได้ปัญญาหรือทำให้ปัญญาเกิดขึ้นได้นั้น เรียกว่า **ปัญญาปฏิลาโต** ซึ่งมีเหตุปัจจัย ๘ ประการ คือ

๑. มีhiri โอตตปปะและความเคารพอย่างแรงกล้าในท่านผู้เป็นครู
๒. หมั่นเข้าไปหาท่านผู้เป็นครูนั้นเสมอ ๆ พร้อมทั้งสอบถามข้อธรรมข้อธรรมตามกาลอันสมควร
๓. ฟังพระสัทธรรมแล้วทำความสงบกายและความสงบใจให้ถึงพร้อม **กายปัสสัทธิ จิตตปัสสัทธิ**
๔. มีศีล **สำรวมในพระปาติโมกข์** ถึงพร้อมด้วยอาจารย์และโคจร **ฟังด้วยโสรัจจะ**
๕. เป็นพหูสูต ทรงสุตะ และสั่งสมสุตะ
๖. บำเพ็ญเพียรเพื่อละอกุศลธรรม เพื่อยังกุศลธรรมให้ถึงพร้อม
๗. ไม่พูดเรื่องไร้สาระ แสดงธรรมเอง ทั้งเชื่อเชิญผู้อื่นให้แสดงธรรมบ้าง
๘. หมั่นพิจารณาความเกิดขึ้นและความดับไปของอุปาทานขั้นที่ ๕ อยู่เสมอ 333

ลักษณะที่จุดกะของปัญญาธิรียเจตสิก

๑. ยะถาภูตะปะฏิเวระลักษณะภา มีการรู้แจ้งตามความเป็นจริง เป็นลักษณะ (รู้ตามสมมุติสัจจะ หรือ ปรมัตถสัจจะ)

๒. วิสะโยภาสะนะระสา วา รั้มมานัง ปฏิจาทะกะโมหันตะการะ วิทังสะนะระสา มีการกระทำอารมณ์ให้แจ่มแจ้ง เป็นกิจ หรือ มีการกำจัดความมืด คือ อวิชชา อันปกปิดสภาพธรรม เป็นกิจ

๓. อะสัมโมหะปัจจุปปัญฐานา มีความไม่หลงในอารมณ์ เป็นอาการปรากฏ

๔. โยนิโสมนะสิการะปะทัฏฐานา วา อินทริยะปะกะตาปะทัฏฐานา วา กิเลสะทฐีภาวะปะทัฏฐานา วา ติเหตุกะปะฏิสันธิกะตาปะทัฏฐานา วา สมะธิปะทัฏฐานา มีโยนิโสมนสิการ เป็นเหตุใกล้ หรือ มีวัยที่บริบูรณ์ด้วยปัญญา (ปัญญาทศกวัย) เป็นเหตุใกล้ หรือ มีความห่างไกลจากกิเลส เป็นเหตุใกล้ หรือมีติเหตุกปฏิสนธิ เป็นเหตุใกล้ หรือมีสมาธิ เป็นเหตุใกล้ให้เกิด

328

อาการปัจจุပ္ปัญญา

อาการที่ปรากฏต่อญาณปัญญา สภาพธรรมที่ไม่หลงต่ออารมณ์ใดอารมณ์หนึ่ง

เวลาเห็นรูปอารมณ์ก็ไม่หลง เข้าใจชัด มนสิการไปที่จักขุปสาทก็ชัด เห็นกายเป็นกาย เวทนาเป็นเวทนา จิตเป็นจิต เห็นธรรมะเป็นธรรมะ ปัญญาแทงตลอดตามความเป็นจริงไม่หลงต่ออารมณ์ปรมัตถ์ ปัญญาส่องแสงสว่างเจิดจ้า กำจัดความมืดความไม่รู้

ผลปรากฏ

ปราศจากความหลง

สภาพของปัญญา

ปัญญามีการส่องแสง เป็นลักษณะและมีการรู้ทั่ว เป็นลักษณะ เหมือนบุคคล จุดประทีปให้สว่างในเวลากลางคืน ในบ้านที่มีฝา ๔ ด้าน ความมืดย่อมหายไป แสงสว่างย่อมปรากฏ ฉันทิ ปัญญาย่อมมีการส่องสว่าง ฉันทินั้น

ปัญญา เมื่อเกิดขึ้นแล้ว ย่อมรู้ทั่วถึงธรรมที่เป็น กุศล อกุศล ควรเสพ ไม่ควรเสพ เลว ประณีต คำ ขาว เข้กัันได้ เข้กัันไม่ได้ เหมือนแพทย์ผู้ฉลาด ย่อมรู้เภสัช อันเป็นที่สบายและไม่สบาย แก่ผู้ป่วย ฉันทินั้น

ปัญญา มีการแทงตลอดสภาวะ เป็นลักษณะ เหมือนการแทงไม่คิดพลาด ของลูกศรที่นายขมังธนูผู้ฉลาดแก่งกาจยิงไป ฉันทินั้น

ปัญญามีการส่องให้เห็นอารมณ์ เป็นกิจ คจแสงประทีป มีการไม่หลงไหล เป็นอาการปรากฏ เปรียบเหมือนผู้ชี้ทางแก่บุคคลผู้เดินทางไปมา ฉันทินั้น

ปัญญาเมื่อเกิดขึ้นแล้ว ย่อมรู้ทั่วถึงธรรมทั้งหลาย ทั้งที่เป็นกุศลและอกุศล ทั้งที่ควรเสพและไม่ควรเสพ ทั้งเลวและประณีต ทั้งที่เข้กัันได้และเข้กัันไม่ได้ เปรียบเหมือนนายแพทย์ผู้ฉลาด ย่อมรู้จักเภสัช อันเป็นที่สบาย และไม่เป็นที่สบาย ของคนไข้ทั้งหลาย

329

สภาวะของปัญญานั้น เมื่อว่าโดยอรรถ ได้แก่ สภาพที่ทำให้ปรากฏ คือ ทำเนื้อความนั้น ๆ ให้แจ่มแจ้ง หรือ รู้ธรรมทั้งหลายโดยประการต่าง ๆ คือรู้ว่า มีภาวะที่ไม่เที่ยง เป็นต้น สภาพของปัญญาจึงเป็นไปอย่างกว้างขวาง ตั้งแต่โลกียปัญญา จนถึงโลกุตตรปัญญา

กัมมัตสกตปัญญาและวิปัสสนาปัญญา จัดว่าเป็น โลกียปัญญา คือ ปัญญาที่เกี่ยวข้องกับการรู้โลกียอารมณ์ มี รูปารมณั เป็นคัันตามความ เป็นจริง ซึ่งได้แก่ ปัญญาเจตสิกที่ประกอบกับกามาวจร โสภณญาณ สัมปยุตตจิต ๑๒ ดวง และมหัคคตจิต ๒๗ ดวง

ส่วน โลกุตตรปัญญานั้น เป็นปัญญาที่ไม่เกี่ยวกับการรู้โลกีย อารมณั แต่เป็นการรู้พระนิพพานเป็นอารมณั ซึ่งเป็นอารมณัพิเศษ ที่พ้นจากการปรุงแต่งใด ๆ ในโลก ได้แก่ ปัญญาเจตสิกที่ประกอบกับโลกุตตรจิต ๘ หรือ ๔๐ ดวง

330

วิธีการมองมนุษย์

มองตัวเองก่อนค่อยมองคนอื่น

เวลามองมนุษย์ อย่ามองที่สัตว์บุคคล

ให้มองเจาะเข้าไปดูสภาพค้นหา มานะ ทิฐิฐิ กำลังถูกผลักออกมา

ดูว่าผู้มันั้ต้นหนำนำ หรือ ทิฐิฐินำ

กระแสชีวิตนี้เอะไรนำ ให้เห็นทิฐิฐิและต้นหนำของสัตว์ทั้งหลาย แสดงออกมาว่าเอะไรเด่น

ที่ต้องดูอย่างนี้ เมื่อปัญหาเกิด ความเพียรเกิด สติเกิด เราจะได้ รั้บมือกับต้นหนำ มานะ ทิฐิฐิ ที่กำลังเกิดขึ้น ในกระแสชีวิตของ บุคคลที่เราไปสัมพันธ์ด้วยได้ รั้บมือไม่ได้จัดการเขาแต่ไปจัดการ ป้องกันต้นหนำมานะทิฐิฐิ ในใจ ของบุคคลที่เราไปเกี่ยวข้อง จะได้ไม่ให้เขาบาป หรือเกิดอกุศลกรรมอันชั่วร้าย ในขณะที่อยู่ต่อ หน้าเรา

ให้มันั้การในใจว่าท่านผู้นี้อยู่ต่อหน้าเรา เอะไรได้วิบัติ เพราะ ต้นหนำ มานะ ทิฐิฐิเลย

การจะรั้บอย่างนี้แปลว่าปัญหาต้องเจาะทะลุทะลวงบัญญัติ เข้าไป ไม่ใช่เห็นแค่เปลือกนอกคือบัญญัติ ถ้าเห็นแค่ บัญญัติจะไม่สามารถแก้ปัญหำตัวเองและบุคคลอื่นได้เลย

เห็นลักษณะ กิจ อาการปรากฏ ของกิเลส ในบุคคลที่เราไป สัมพันธ์ด้วย

ต้นหนำ เอะไรให้ตอบสนองความต้องการ

ทิฐิฐิ เอะไรให้ยอมจำนน แก่ปัญหำด้วยบัญญัติ การให้เหตุผลทำให้ทิฐิฐิยุบตัว อกุศลเกิดขึ้น

ลักษณะที่ดูๆของโลภเจตสิก

๑. อารัมภะณัคคะหณะลักษณะโลภ มีการยึดอารมณ์ไว้ เป็นลักษณะ เหมือน ลิงติดคัง
๒. อะภิสังคะนระโส มีความยึดคิดในอารมณ์ เป็นกิจ เหมือนขึ้นเนื้อที่ใส่ลงในกระเบื้องอันร้อน
๓. อะปะริอาคะบิจุปัญญาโน มีการไม่ยอมสละ (อารมณ์) เป็นอาการปรากฏ เหมือนคำที่เปื้อนสีน้ำมันและยาหยอดตา เป็นต้น
๔. ตั้งโยชนะนยะธัมเมสุ อัสสาทะทัตตะนะปะทัฏฐาโน มีความเห็นในธรรมอันเป็นที่ตั้งแห่งสังโยชน์ว่า เป็นสิ่งที่น่ายินดี เป็นเหตุใกล้ำให้เกิด

ความโลภ มี ๒ อย่าง

๑. ธัมมียโลภะ ความโลภที่ประกอบด้วยธรรม คือ ความยินดีคิดใจ อยากรได้ในสมบัติ หรือ คุณความดีของตน
๒. อธัมมียโลภะ ความโลภที่ไม่ประกอบด้วยธรรม คือ ความยินดีคิดใจ อยากรได้ในสมบัติ หรือ คุณความดีของผู้อื่น

131

ยึดติดในกามคุณอารมณ์ เพราะได้สุขเวทนา ชอบใจในสีโหนแล้วไปยึดติดเพราะได้สุขเวทนา

สติ สมาธิ เป็นปฏิปักษ์ต่อตัณหา

เหตุใดตัณหาจึงไปยินดี เพลิดเพลิน ไปกำหนดและยึดติดในสี เสี่ยง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ และธัมมารมณ์ เพราะตัณหาเกิดในอารมณ์ใด ย่อมมีทิวฐิหรือมานะเกิดอยู่เบื้องหลังในอารมณ์นั้น

ต้องทำอะไรไม่ให้ตัณหาไปเพลิดเพลินยินดีในอารมณ์นั้นได้
ต้องให้สติ สมาธิ ความเพียร (กลุ่มสมาธิสิกขา) เกิดขึ้น
และต้องให้ปัญญาเข้าไปวิจัย ให้เห็นว่าสิ่งที่ตัณหาไปชอบนั้นไม่จริง
มันมีโทษ มีภัย มีอันตราย เห็นแบบนี้แล้วตัณหาจะคลายตัว

กรุณาแท้ กรุณาเทียม เมตตาแท้ เมตตาเทียม

กรุณาเจตสิก เกิดร่วมกับมหากุศลจิต
สงสาร ปรรณนาบำบัดทุกข์บำรุงสุข นิ่งดูตายไม่ได้ เอาใจใส่
เต็มที่
หากช่วยทางกายได้ ก็ช่วยทางกาย
หากช่วยทางวาจาได้ ก็ช่วยทางวาจา
หากช่วยทางกายวาจาไม่ได้ ก็ช่วยทางใจ
ปรารถนาให้เขาพ้นทุกข์ กรุณาแท้เกิด ไม่เสียใจหากเราช่วยไม่
ได้ ใจไม่เคยโทมนัสเลย ชื่นใจที่เราได้ชวนช่วยเต็มที่

หลักการให้ที่ถูกต้องดีงาม หากเรามีทรัพย์มาก เราก็ช่วยได้ทุก
คน หากเรามีทรัพย์น้อย มีวัตถุน้อย ต้องเลือกช่วยตาม
ลำดับ บุคคลใดที่หากเราช่วยแล้วเขามีโอกาสพัฒนา ศีล
สมาธิ ปัญญา ให้เจริญขึ้น เราควรช่วยคนนี้ก่อน

เราต้องพัฒนาปัญญาต่อเพื่อให้ตัวเราเองเข้าถึงกุศลจิตที่
ละเอียดประณีตขึ้น เราจะได้ไม่เจ็บปวดในสังสารวัฏ

ฉานสมาบัติ

ไม่ได้ปฏิเสธเรื่องฉาน แต่หากทำสมาธิระดับฉานสมาบัติ ให้เกิดขึ้น แต่ไม่เข้าใจเรื่องศีล ไม่เข้าใจความจริงของชีวิตเลย เราแปลกแยกกับธรรมชาติสิ่งแวดล้อม เกิดความขัดแย้งไม่อยากพบผู้คน

มีคนกลุ่มหนึ่งที่ขัดแย้งกับสังคมจึงไปอยู่ป่า ไปฝึกสมาธิ เมื่อได้กำลังสมาธิแล้วก็เป็นสุขจากสมาธิ จึงไปเล่นฉานกีฬา เรียกว่าเป็นฤาษี

พระ นักบวช พระพุทธเจ้าไม่ได้ให้หลักเร้นจนไม่สัมพันธ์กับมนุษย์เลย ไม่ได้ให้แปลกแยกจากมนุษย์ แม้ไปอยู่ป่าก็ต้องบิดบาศาตเพื่อปฏิบัติสัมพันธ์กับชาวบ้าน ต้องมีเมตตาทายกรรม วจีกรรม มโนกรรม ต้องสอนธรรมะให้ชาวบ้านรู้จักความจริงของชีวิต แม้เป็นพระอรหันต์แล้วก็ยังต้องมาทำกิจช่วยเหลือสังคม ห้ามแปลกแยกจากมนุษย์

สมาธิไม่ใช่แค่การนั่งหลับตา สมาธิเป็นเรื่องของการสัมพันธ์ หากเราสัมพันธ์แล้วสกัดตัณหาได้ ความต้องการได้ ตอนนั้นสติเกิดขึ้น ความเพียรที่สร้างสรรค์เกิดขึ้น สมาธิตั้งมั่นเกิดขึ้น กันตัณหาไม่ให้เข้าสู่จิต กันไม่ให้โทสะไหลเข้าสู่กระแสชีวิตแสดงว่าศีลมีกำลัง ไม่ให้ความเห็นผิดไหลเข้าสู่จิต แสดงว่าตอนนั้นปัญญามีกำลัง กระแสชีวิตเป็นเรื่องของการทำศีล สมาธิ ปัญญาให้เกิด โลภะ โทสะ โมหะก็จะได้หมดบาศาต ไม่ใช่เล่นฤทธิ์เล่นฉาน แต่เป็นไปเพื่อสมาธิที่ส่งเสริมปัญญา

คำถาม คนชอบดูนก เวลาใกล้ตายหากนิมิตมาปรากฏจะอย่างไร

เวลาดูนก ดูสัตว์ ผูกพันกับสิ่งใดหากไปคิดถึงด้วยตัณหา มานะ ทิฐิ
สัญญาที่เกิดขึ้นเป็นอกุศลสัญญา
เวทนาที่เกิดขึ้นเป็นอกุศลเวทนา
วิตกวิจารณ์ เป็นอกุศลวิตก อกุศลวิจารณ์

ดูแล้วยึดติด จำได้ทุกแง่มุม กรรมที่ทำบ่อยๆเรียกว่าฉิณกรรม
แล้วหากไม่เคยฝึกว่าดูแล้วให้กุศลจิตเกิดเลย จะทำอย่างไร
สามารถเกิดทุกตตินิมิตได้